

OLLE HÖGSTRAND

SAGA
EGMONT

POJKE I GRÄNSLAND

OLLE HÖGSTRAND

 SAGA
EGMONT

Olle Högstrand

Pojke i gränsland

Saga

Pojke i gränsland

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1974, 2019 Olle Högstrand och SAGA Egmont, an imprint
of Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen

All rights reserved

ISBN: 9788726115314

1. E-boksutgåva, 2019

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

Till min Kari "Fillidång",
hennes mamma och syskon

Amerikakaffet

Lärbostaden låg alldeles nere vid sjön. Ibland brukade Daniel inbilla sig att man skulle kunna sitta i fönstret och fiska – om man hade ett kastspö förstås.

Vattnet var ganska strömt, och det porlade friskt kring timmerlänsorna ute i viken som bara ett par hundra meter längre ner smalnade till det snabba forsande utflödet från Stora Le till Lelång.

Vid bryggan kunde Daniel se två båtar. Det var Gustafsforsettan och Herbert. Senare på dagen skulle Herbert börja bogsera timret genom kanalen och dess tre slussar.

Ute var det vackert väder, men Daniel satt vid köksbordet och läste läxor. Det var rätt tråkigt tyckte han. Inte om det var historia förstås, men naturlärans korsblommiga växter kunde han lika gärna vara utan.

Daniel bodde i lärbostaden på bruket därför att hans mamma var lärarinna. Det fanns tre lägenheter i huset – en jättestor för överlärarn, en något mindre åt klockaren och sedan en ännu mycket mindre åt småskollärarinnan.

Men nu hade de i alla fall två rum och kök och vatten inne. I den gamla skolan, som drogs in när det blev för få barn, hade lärarinnan bara ett rum och kök. Då fick de bära vatten från sjön eller från Eks källa som låg långt in i skogen. Men det växte mycket blåbär längs stigen dit.

Daniel var inte ensam i köket. Där fanns också hans mamma och Svea som bodde i Mösjökas.

– Ska du gå på basaren i kväll? undrade Svea.

- Jag vet inte jag, svarade mamma. Det är så förfärligt många basarer nu för tiden. Det gick väl an när det bara var Finland, men nu är det ju Norge och Danmark också.

Hon såg lite missnöjd ut när hon sade det där. Daniel förstod inte riktigt varför. Det var väl lika viktigt att ge pengar till Norge som till Finland. Dessutom bodde de ju bara ett par kilometer från gränsen.

- Men du kommer väl Elsa?

Svea lät lite påstridig.

Mamma suckade uppgivet.

- Ja, jag måste väl det. Ska man ha med sig nånting?

- Det blir väl paketauktion som vanligt, så nåt måste man väl lämna, sade Svea. Förra gången hade jag med mig ett kilo bitsocker, men det gör jag inte om nu. Ranson är ju så väldigt liten.

Återigen suckade hans mamma.

- Ja, den är det. Ska du ha en kopp kaffe? Men det kan inte bli nåt annat än Brunus för de riktiga bönorna är slut.

Daniel lystrade till där han satt lutad över naturläran. Vad var det hon sade egentligen? Hade hon glömt bort?

- Men mamma, vi fick ju ett Amerikapaket . . .

Mamma avbröt honom hastigt. Hon hade den stränga och irriterade rynkan mellan ögonen.

- Tyst du och läs dina läxor, fräste hon.

- Men du sa ju . . .

- Tyst sa jag! Ska du störa vuxna när de pratar?

Daniel gjorde ännu ett litet försök att protestera, men en blick på modern övertygade honom om att det inte var lönt. I stället fäste han åter blickan på bilden av åkersenapen och dess fyra långa och två korta ståndare.

En ståndare består av strängen och knappen, läste han. Knappen innehåller små korn, pollenkornen eller pollenet (ståndarmjölet).

- Jag vet inte vad jag ska göra med pojken, sade mamma. Alltid ska han ljuga och svänga sig. Visst fick vi ett Amerikapaket i dag, men inte var det nåt kaffe i det inte.

Daniel lyssnade spämt. Han hade blicken fäst på boken, men han såg inte så mycket av raderna om åkersenapens pistill och dess flaskliknande form. Däremot lade han märke till att Svea lät lite purken när hon svarade:

- Det var väl konstigt. Jag hade för mig att Georg alltid brukar skicka med kaffe. Det har du själv sagt förresten.

- Jovisst, men den här gången hade han kanske inte tänkt på det.

Han hörde på hennes röst att hon var lite osäker på sig själv. Det hände då och då men inte så ofta. Hon småskrattade lite nervöst och talade rätt tyst.

- Men han hade packat ner flera rullar toalettpapper, sade hon. Han hade visst läst i en amerikansk tidning att det var ont om det i Sverige.

Svea skrattade hon också. Hon hade ett väldigt gällt skratt, och Daniel tyckte att det påminde om potetesrikans (nötsrikans) läte.

Trots att han mycket väl förstod att det skulle leda till obehag för honom kunde han inte hålla sig.

- Vad är toalettpapper för nånting, mamma?

Han fick inget besked. Toalettpapper användes aldrig. Det fick duga med vanliga tidningar eller gamla kataloger från Åhlén & Holm och Oskar Åhrén.

- Har jag inte sagt att du ska vara tyst, sade hon. Gå ut och lek i stället för att störa oss hela tiden.

Än en gång undrade han vad toalettpapper kunde vara för något, men sedan slog han utan större saknad ihop naturläran och sprang ut i det vackra vårvädret, denna majeftermiddag 1941 i Lennartsfors i Värmland.

När han lämnat rummet sade Svea:

- Du Elsa?

- Ja?
- Det är en sak som jag tycker är rätt konstig.
- Jaså.
- Jag förstår inte riktigt varför du är så sträng mot Daniel, när du har namn om dig att var så snäll mot barnen i skolan.

Mamma var lite butter när hon svarade.

- Nils skämmer bort honom så väldigt, och då blir det jag som får se till att det blir lite hyfs på honom.

- Har du hört nåt från Nils? undrade grannfrun.

- Ja, han ligger i Långvassdalen fortfarande, men i går ringde han och sa att han nog snart blir förflyttad hit till Lennartsfors.

- Men det var väl roligt?

- Jaa . . .

Hon drog lite på det. Med spiskroken öppnade hon vedspisen och lade på ett vedträ på elden. Det susade i kaffekokaren och hon lyfte av den. En eldslåga slog upp, och hon skyndade sig att lägga tillbaka spisringarna.

För en liten stund blev det tyst, men så tog mamma kaffekokaren och hällde upp lite i en kopp. Sedan slog hon det tillbaka. Hon fyllde i kopparna på bordet.

- Ja, varsågod då, sade hon. Jag tror inte att det ska vara så dåligt. Jag hittade faktiskt några äkta bönor i skafferiet. Karin måste ha ställt undan en burk där.

Svea lyste upp.

- Är Karin lika duktig som sina systrar?

- Ja, hon är rätt försigkommen, men det är ju det här eländet med militärerna.

- Ja, är det inte förfärligt. Jag hörde att Beda på pensionatet - du vet att hon är fosterdotter där - har blivit med barn.

Daniels mamma snörpte på munnen.

- Ja, det har en ju förstått, sade hon. Målad och allting. Nej, sån är inte Karin, men snart tar hon väl plats i Göteborg hon med. Där får hembiträden bättre betalt än vad jag har råd med.

De båda fortsatte sin genomgång av vad som hade inträffat på bruket de senaste dagarna.

Under tiden hade Daniel sprungit den lilla stigen längs sjön tills han kom till Kasa. Det var ett litet rött hus omgivet av en välskött täppa med vinbärsbuskar, potatisland och grönsakssängar. Men ännu var det för tidigt för att något skulle ha kommit upp.

Daniel skyndade sig uppför den lilla kökstrappan och knackade lätt på dörren.

- Kom in du, Daniel, hördes en grov röst.

Daniel öppnade dörren och gick in. Axel Johansson satt på kökssoffan och läste Göteborgs-Posten. Han var klädd i blåbyxor, och på fötterna hade han grova arbetsskor. Hans stuvväst var ordentligt upphängd över en stolsrygg. Han sköt upp glasögonen i pannan.

- Ska du inte sätta dig här på soffan som vanligt?

- Jo, sade Daniel.

Pojken tittade några sekunder intensivt på Axel som lugnt fortsatte att läsa tidningen. Daniel lade märke till att läpparna rörde sig lite när han följde raderna.

- Hur kunde du veta att det var jag som kom? frågade han försiktigt.

- Jag känner igen din knackning begriper du väl.

- Jaha.

Det blev tyst igen. Visserligen fanns det mycket han ville prata med Axel om, men han visste inte hur han skulle få igång samtalet. Kanske var det bäst att vänta tills Axel hade läst färdigt tidningen.

Plötsligt lade Axel ifrån sig Göteborgs-Posten och började leta i fickorna tills han hittade pipan och paketet

med Tiger Brand. Daniels pappa rökte samma märke. När Daniel var mindre hade han varit lite rädd för tigern på paketet. Det kanske var en människoätare. Han hade läst om sådana i Brehms "Djurens liv".

Med visst besvär fick Axel eld på pipan.

- Vad har Daniel i Lejongropen på hjärtat i dag, då?
- Inget särskilt, sade Daniel, men det var väl inte riktigt sanning.

Axel drog girigt på sin pipa.

Varför kallar du mig jämt för Daniel i Lejongropen?

- Vet du vem han var den där Daniel?
- Ja, jag har läst om honom i Bibeln.
- Har du hört nånting från din pappa, då?
- Ja, han ringde i går, svarade Daniel ivrigt. Han kanske får vara här i stället för i Långvassdalen.

- Det vore väl fint, sade Axel.
- Då kan vi väl åka ut och fiska alla tre?
- Det kan vi säkert, men du vet väl att man måste vänta till Kristi himmelfärdsdag. Dessförinnan nappar det aldrig.
Daniel såg lite tvivlande ut.

- Säkert?
- Jag ljuger väl aldrig, sade Axel med ett brett leende.
- Nej, men du brukar skoja ibland.
- Det är inte detsamma, fastslog Axel.

Nej, det höll Daniel med om. Ljuga var en sak, skoja en annan. Men det var inte alltid som det var så lätt att avgöra vilket som var vilket. Många sade att de skojade när de faktiskt ljög.

- Får stora människor ljuga? frågade han.

Axel tittade för ett ögonblick Daniel rakt in i ögonen.
Sedan tog han god tid på sig innan han svarade.

- Det beror väl på det, sade han sedan. Nån gång kan det väl hända att man inte kan tala sanning om man i så fall gör nån annan väldigt ledsen.

Axel hade nog rätt i det där.

- Men inte ska man väl säga att man inte har nåt kaffe kvar när det kom två kilo med posten från Amerika i går?

Orden forsade ur honom.

- Det kan väl också bero på, sade Axel.

- På vad då?

Axel petade i piphuvudet med en tändsticka. Sedan gick han fram till spisen, lyfte på den minsta plattan och knackade ur pipan. Han drog på den ett par gånger. Det sörplade lite. Axel tog upp en ny tändsticka och fortsatte rengöringen.

- Den som sa det där kanske ville ha kaffet till nåt fint. Tills nån kommer hem eller så.

Pojken lyste upp.

- Tror du det?

- Ja, det gör jag.

- Hon kanske skulle ha det tills pappa kommer hem . . .

Daniel hejdade sig. Han blev illröd i ansiktet. Nu hade han i alla fall försagt sig. Axel såg på honom med sina plirande bruna ögon som skuggades av väldiga ögonbryn.

- Det skulle hon säkert.

Daniel såg nöjd ut, men han förstod inte riktigt varför Axel suckade lite när han sade det där sista.

Spionen vakar

Daniel satt lugnt kvar på kökssoffan hos Axel trots att klockan började närma sig fem. Han kände sig alltid så lugn när han var där. Och så vågade han säga saker som han aldrig vågade sig fram med hemma.

Dessutom var det alltid lite spännande hos Axel. Bara det att det hängde två gevär i kors på köksväggen. Det ena var en vanlig hagelbössa och det andra en gammal älgstudsare.

- Men den är nog farligare för mig än för älgen, brukade Axel säga.

Fortfarande läste han tidningen. Det gick inte alls så fort för honom som för pappa.

- Hur har du det i skolan, då?

På en enda gång var Daniel tillbaka i den bistra verkligheten. Han kände hur det ilade till i bröstet.

- Inget vidare, sade han tyst.

Axel tittade hastigt upp och lade sedan tillbaka pipan i blåbyxornas högerficka.

- Jaså, vad är det nu då?

- Det är de store, svarade Daniel och hans röst var knappt hörbar.

- Vad gör de då?

Det fanns verkligt medlidande i Axels röst. Den ena av de stora brunbrända nävarna rörde sakta vid Daniel.

- Astor i Smegårn slår mig nästan varje rast, halvsnyftade han.

Det var faktiskt sanning. Den länge tanige Astor med sina trasiga skidbyxor och smutsiga lumberjacka var Daniels ständige plågoande. Ibland brukade han fantisera

över hur det skulle kännas att slå ihjäl Astor. Daniel var övertygad om att det skulle vara det skönaste i världen.

- Har du inte talat om det för din mamma då?

Daniel höjde uppgivet på axlarna.

- Hon säger bara att jag inte ska skvallra så mycket.

- Stackars min Daniel i Lejongropen, sade Axel, och Daniel kände hur gråten obevekligt trängde på i halsen.

Han hade alltid lätt för att gråta. Det var också något som Astor brukade reta honom för.

- Om pappa vore hemma kunde jag säga till honom, sade Daniel.

Faktum var att han hade mycket lättare att prata med pappa. Där fick han alltid det medhåll som mamma inte ville eller hann ge honom.

- Vill du att jag ska tala med din mamma? frågade Axel.

- Nej, gör inte det. Då blir hon bara arg på mig.

Rösten var gäll när han sade det där.

- Jag kunde ju säga till Astor själv förstås, fortsatte Axel.

Daniel suckade.

- Då förstår han nog att det är jag som har skvallrat, sade han.

- Jag kan säga att jag såg när han slog dig.

För några sekunder fixerade Daniel den andre.

- Men då ljugar ju du också, kom det sedan.

Axel smålog utan att det fanns så mycket glädje i leendet.

- Minns du inte att jag sa förut att man kan låta bli att tala sanning om man vill göra nån annan glad.

Daniel visade upp en förvånad min.

- Nej, du sa att man inte behövde tala sanning om man gjorde nån ledsen annars.

Återigen smålog Axel, men nu såg han glad ut. Han stoppade ner handen i byxfickan och drog fram pipan.

- Men det är väl ändå detsamma, sade han.

- Det är det väl inte, protesterade Daniel. Den ena gången säger du att man får ljuga om man inte vill göra nån ledsen och nästa gång att man inte behöver tala sanning om nån blir glad då.

- Jag tror inte att det går att bli riktigt glad om man inte vet hur det är att vara väldigt ledsen.

Det var en kommentar som kom Daniel att se mycket nöjd ut.

- Det brukar pappa säga också, sade han.

- Ja, där hör du.

Daniel visste inte riktigt vad han skulle säga nu. Han kastade en blick ut genom fönstret och såg vikens grågröna vatten. Där borta på andra sidan låg bondgårdarna i Trane, och ännu en bit längre bort syntes en annan skogsrand.

Där låg Norge.

- Du, Axel?

- Ja.

Daniel verkade nästan ta sats inför vad han skulle säga. Munnen rörde sig långt innan orden kom fram.

- Finns det nån spion här på bruket, tror du?

- Nej, det kan jag aldrig tro, svarade Axel med stor övertygelse i rösten.

- Men då ljuger de i radion.

- Jaså, sade Axel och kliade sig i nacken.

- Jo, för i går hörde jag att man ska vara tyst om vad man vet, för spionen vakar överallt.

Men det behöver ju inte finnas nån spion just här i Lennartsfors.

- Men överallt är väl bruket också?

Nu skrattade Axel högt.

- Inte alltid, Daniel, inte riktigt alltid i alla fall.

För en stund begrundade Daniel detta. Han försökte förstå vad Axel menade. Lite svårt var det att följa med, men han hade en aning om vad den andre ville få fram.

- Varför blir nån spion, tror du?
- Jag vet inte så noga, svarade Axel. Nån som är utan arbete och har dåligt med pengar kanske.
- Du är ju arbetslös. Sen dispen la ner fabriken.
- Jag är väl inte arbetslös. Jag fiskar, jag sköter trädgård och så delar jag ut ransoneringskort. Jag har mycket att göra, jag.

- Men du har ont om pengar, det har mamma sagt.
Daniel kunde tydligt se att Axels ansikte gick i moln.
- Asch inte heller, sade Axel. Din mamma vet nog en del, men hon känner inte till allt.

Daniel tänkte efter. Det var nog rätt som Axel sade. Mamma visste inte riktigt allting.

- Skulle du kunna bli spion, Axel?
Daniel studerade noga Axels ansikte för att se efter vad han tänkte. Ofta är det så att människor talar mer sanning med ögonen än med munnen.

Det trodde Daniel i alla fall. Därför ville han gärna se om Axel talade sanning eller inte.

- Jag måste väl ha nånting att spionera på först.
- Du kan ju tala om för tyskarna var fortén ligger och så där.

- Det vet de säkert redan.
Axel svarade snabbt som om han skulle vara väldigt säker på vad han sade.

- Hur då? undrade Daniel.
- Nån kanske har talat om det för dem.
- Men det är ju att vara spion det, sade Daniel triumferande.

Axel sög intensivt på pipan, och det verkade nästan som om han skulle vara lite arg. Men det gick fort över, och när Daniel tittade på honom ännu en gång hade de snälla ögonen kommit tillbaka.

- Är dispen spion?